

Väitösikkuna

Hilkka Vihinen

Tehotuottajat ja Ellun kanat

Juha Peltomaa:

Tehotuottajat ja Ellun kanat: Maatilojen muutos ja ympäristöpolitiikan kehittämisen mahdollisuudet. Acta Universitatis Tamperensis, Tampere, 2014. (202 s. + liitteitä 1 s.)

Juha Peltomaan tutkimus *Tehotuottajat ja Ellun kanat: Maatilojen muutos ja ympäristöpolitiikan kehittämisen mahdollisuudet* tarkastelee maatilojen muutunutta toimintaympäristöä erityisesti ympäristöpolitiikan näkökulmasta. Tutkimuksessa kysytään, miten suomalaisilla maataloilla on mukauduttu toimintaympäristön muutoksiin ja mitkä tekijät ovat vaikuttaneet tehtyihin valintoihin, ja niiden seurauksena tilojen jatkuvuuteen. Tehtävänä on myös osoittaa, miten maatalouden ympäristöpolitiikka osaltaan avaa tai sulkee toiminnan mahdollisuuksia tiloilla ja miten paikallinen maatalousyhteisö, maatalousneuvonta ja erilaiset neuvontaprojektit vaikuttavat tähän dynamiikkaan. Tämän lisäksi tutkimus hakee vastausta siihen, miten maatalouden ympäristöpolitiikan toimenpiteitä voidaan kehittää siten, että maatilojen eriytyneet toimintatilat ja toiminnan moninaiset motivaatiot tuleva huomioituiksi.

Tutkimusongelma on jäsenetty kolmeksi alakysymykseksi:

1. Millaisin mekanismein maataloilla on mukauduttu maatalouden muuttuneeseen toimintaympäristöön?
2. Miten maatalouden ympäristöpolitiikka ehdollistaa maatilojen sopeutumista muutoksiin ja niiden kehityskulkujen eriytymistä?
3. Millaista ympäristönhoidollista potentiaalia tilatasolla kehittyneistä toimintatavoista on löydettävissä ja miten tämä potentiaali on hyödynnettävissä?

Tutkimuksen kohteeksi määrittävät siis sekä varsinainen politiikka että maatilojen mukautumismekanismit ja toimintatavat suhteessa toimintaympäristön muutoksiin yleensä, ja maatalouden ympä-

ristöpolitiikkaan erityisesti. Omaperäistä tutkimusaiheessa on ollut maatalouden ympäristöpolitiikan vaikutusten ja ”vastaanoton” erittely nimenomaan tilatasolla, ja tilatason mukautumismekanismien systemaattinen jäsentäminen.

Kysymyksenasettelu on tieteellisesti ja käytännön politiikan kannalta relevantti; sen haasteena on rajaus, erityisesti ”muuttuneen toimintaympäristön” osalta. Tutkimus keskittyy ensi sijassa kahteen ensimmäiseen alakysymykseen, mutta kokonaisuudessaan alakysymykset kuljettavat sujuvasti työn empiirisen tarkastelun jäsentymistä.

Maatalouden muuttuva toimintaympäristö kattaa sekä (EU-)politiikan eritasoiset painotukset että kansainväliset markkinat ja kauppapolitiikan. Muuttuneen toimintaympäristön analyysissa otetta olisi voinut vahvistaa nostamalla yleisestä toimintaympäristön muutoksesta vielä erikseen tarkasteltavan teeman kannalta merkittävimmät muutokset käyden niitä esimerkiksi politiikkatoimittain tarkemmin läpi. Tämä olisi tukenut paremmin tilatason analyysiä.

Tutkimuksen teoreettisena lähtökohtana on ekologian käsite. Se viittaa laajemminkin systeemiin näkökulmaan, jossa kerrostuneen kehämäisyyden tarkka jäsentäminen on tutkimuksen erityinen ansio. Empiirisen analyysin välineiksi tutkija tuo toiminnan ekologian lisäksi adaptiivisuuden ja artefaktit. Juha Peltomaa käyttää artefaktin käsitettä luontevasti kiinnostavalla ja valaisevalla tavalla itse analyysissa, sen sijaan adaptiivisuus ei aivan samassa mitassa pysy tutkijan kädessä itse tilatason tarinassa, vaan vaatii ikään kuin erillisen noston.

Tutkimuksen teoreettinen osa on otsikoitu käsitteelliseksi lähtökohdiksi, ja ne esitellään hieman turhankin tiiviisti niin, että kokonaisuus on vaa-

rassa puuroutua. Termeistä olisi ollut selkeämpää käyttää niiden yksinkertaisinta muotoilua, kuten ”toimintatilasta” ”toiminnan tilanteista liikkumavaraa”, jolloin argumentaatiota olisi ollut helpompi seurata. Kokonaisuutena arvioiden valittu teoreettinen lähestymistapa, jota kehystää toiminnan ekologia, ja tarkentavat toimintatilan, toiminnan ulottuvuuksien, normien ja rutiinien sekä adaptiivisuuden ja artefaktien käsitteet, kuitenkin toimii empiirisen analyysin jäsentäjänä. Itse asiassa työn empiirinen osa selventää teoriaosassa esitettyjen käsitteiden välisiä suhteita osoittaen niiden toimivuuden käytännössä.

Tutkimuksen keskeisin aineisto muodostuu viljelijähaastatteluista, joita täydentävät viranomaishaastattelut ja havainnointiaineisto. Tapaustutkimus on tämäntyyppisessä laadullisessa tutkimuksessa hyvin perusteltavissa, koska tässä ei haeta kausaaliyhteyksiä koskevien teorioiden testaamista eikä tilastollista yleistystä. Valitussa narratiivisessa lähestymisessä keskeisenä kysymyksenä ei nähdä tarinoiden ja todellisuuden tarkkaa yhdenmukaisuutta tai vastaavuutta vaan tarinoiden elämäntilaisuutta, eli niiden uskottavuutta ja puhuttelevuutta. Tällöin ne ovat käyttökelpoisia subjektiivisen ja jaetun sosiaalisen todellisuuden rakentamisessa, kuten tässä tilatason muutosten analyysissa. Olennaista menetelmän käyttökelpoisuudessa on sen kyky selvittää, miten ja minkälaisiksi asiat ja ilmiöt (tilatason sopeutuminen) määrittävät erilaisissa konteksteissa, suhteissa ja vuorovaikutusprosesseissa. Tilatason aineiston käyttö on työssä asianmukaisesti avattu. Sen sijaan yhdeksi työn tavoitteeksi asetettu neuvonnan merkitys ei tule systemaattisesti tarkastelluksi, vaan jää pikemminkin maininnan asteelle. Myös täydentävän aineiston käytön tapaa olisi voinut kokonaisuudessaan tarkentaa, nyt se jää jossain määrin epäselväksi.

Analyysin tuloksena Juha Peltomaa muotoilee neljä viljelyn ideaalityyppiä. Ne kiteyttävät tutkijan pyrkimyksen tavoittaa sekä tilatason että tilan toimijoiden yhdessä muodostaman toiminnan kokonaisuuden, eli ”kompleksisen adaptiivisen järjestelmän”. Ideaalityypit yhdessä toimintaympäristön ja toimintatilan jäsenysten kanssa vievät analyysia kohti politiikkapäätelmiä ja johtopäätöksiä. Luotujen viljelytyyppien adaptiiviset strategiat eivät ole sinänsä täysin uusia aiheesta käydyssä tieteellisessä keskustelussa, mutta systemaattinen ja pohdittava analyysi tuo lisävyvyyttä ilmiön haltuunottoon ja laajentaa ymmärrystämme siitä, miten eri tavoin mukautuminen tapahtuu ajassa ja tilassa. Tulokset

tarjoavat myös ehdotuksia käytännön politiikanmuotoiluun ja kiinnostavia näkymiä sekä maatalouden että maaseudun tulevaisuuteen.

Analyysin vahvuutena on tilatason ilmiöiden ja artefaktien tarkka aukilukeminen. Lisäksi narratiivinen tulkinta maaseutukontekstissaan on johtanut moniin oivaltaviin huomioihin niin maatalouden kuin maaseudunkin kehityksestä. Näillä huomioilla on käyttöä niin muille tutkijoille kuin politiikan tekijöillekin.

Vaikka teoreettisen tuleman muotoiluun ja politiikkaympäristön sekä joidenkin yksityiskohtien (kuten tuotantosuunnan ja viljelytyypin välisen suhteen problematisointiin) on jäänyt epämääräisyyttä, puutteita enemmän työssä korostuvat kuitenkin sen ansiot. Työn vahvuutena on vakava paneutuminen tilatasoon, sen ”ottaminen tosissaan” sellaisena kuin se on tutkimustapauksissa ilmennyt, sekä siinä elävyydessä ja seikkaperäisyydessä, jolla tilojen adaptaatiota on analysoitu. Valittu teoreettinen lähestymistapa tarjoaa tutkijalle välineet maatilojen sopeutumismekanismien tyyppitelemiseen ja siihen liittyvän adaptiivisen spiraalin konstruointiin. Tutkimuskirjallisuutta on hyödynnetty parhaiten analyysin apuna juuri tilatason muutosdynamiikan tarkastelussa.

Juha Peltomaan tutkimus tuottaa hyvää lisätietoa alan tutkimukseen ja arvokkaan panoksen myös politiikkakeskusteluun. Se on teoreettisesti kestävä, empiirisesti ankkuroitu, kysymyksenasettelultaan akateemisesti perusteltu ja yhteiskunnallisesti relevantti, selkeästi koottu ja laadittu. Tekijä osoittaa hallitsevansa alan kotimaisen ja kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden. Tutkimuksen tuloksista soisi mielellään jäävän politiikanmuotoiluun ja toimeenpanoon huomio siitä, että maatalouden ympäristöpolitiikka kääntyy jokaisella tilalla käytännöiksi omalla tavallaan, kun se kietoutuu tilan omaan kehityskaareen ja siellä toimivien ihmisten arkeen. Viljelijät, maanomistajat ja maaseudun asukkaat hyödyntävät politiikan asettamissa rajoissa toimintatilaansa, joka ei ole koskaan täysin politiikantekijän ennakoitavissa. Osassa Juha Peltomaan tilatarinoista politiikan tavoitteet ja etenkin niiden toteutustapa jäivät pahasti tilatason horisontin ulkopuolelle. Onnistumisissa välittäjien – neuvonnan tai paikallisen virkamiehen – rooli saattoi olla merkittävä. Poliitikassa olisi voitava ottaa paremmin huomioon erilaisten tilatyyppien rationaliteetit. Samalla politiikkatoimella ne voivat ohjautua erilaisiin, arvaamattomiin suuntiin.